

Historia kultu Bożego Serca

KULT SERCA JEZUSA W ŚREDNIOWIECZU

W średniowiecznych klasztorach rozwinął się kult męki Chrystusa i jego ran. Św. Beda Czcigodny w „Komentarzu do Księgi Pieśni nad Pieśniami” odnosił słowa „oczarowałaś me serce” (Pnp 4,9) do Serca Jezusowego, przepojonego miłością Kościoła. Św. Honoriusz z Autun i Gilbert z Tournai porównywali te słowa do rany boku Chrystusa, będącej świadectwem miłości, a jednocześnie źródłem łask dla Kościoła. Św. Anzelm z Canterbury, Rupert z Deutz i Wilhelm z Saint Thierry w śmierci krzyżowej Jezusa Chrystusa dostrzegali objawienie się miłości Boga do człowieka. Przebicie boku i Serca Jezusa jest przedmiotem refleksji Egberta z Schönau, który mówił o Sercu Boga Najwyższego. Św. Bernard z Clairvaux na podstawie tekstu z „Pieśni nad Pieśniami” - „ukryta w zagłębieniu skały” (2,14) głosił, że rana zadana Chrystusowi ujawniła jego dobroć i miłosierdzie, a proroctwo z „Księgi Izajasza” (12,13) zestawione ze słowami Zbawiciela z J 7,37 jest zaproszeniem do miłowania Boga nad wszystko i bliźniego dla Boga i w Bogu.

«Jeśli ktoś jest spragniony, a wierzy we Mnie - niech przyjdzie do Mnie i pije! Jak rzekło Pismo: Strumienie wody żywej popłyną z jego wnętrza»

W przekonaniu św. Bernarda Izajasz zachęcał do czerpania tych „wód” ze źródeł Zbawiciela, czyli z ran Chrystusa. Św. Ludgarda natomiast nazywała ranę boku Chrystusa symbolem miłości i zwracała uwagę na potrzebę pokuty. Pod koniec XIII w. propagatorami kultu Serca Jezusa były mistyczki św. Mechtylda z Magdeburga i św. Gertruda Wielka. Do okazywania mu czci doprowadziło je rozważanie cierpień Chrystusa i Jego ran, zwłaszcza rany boku. W przebitym sercu dostrzegały one symbol miłości oraz centrum życia intelektualnego i afektywnego, uznając, że przez nie ludzie otrzymują od Boga łaski.

W średniowieczu także zakony żebrzące rozwijały kult ran Chrystusa, m.in. boku i serca. O Sercu Jezusa nauczał św. Bonawentura, podziwiając czułą miłość Jezusa Chrystusa ku ludziom, dla których zbawienia podjął mękę i śmierć na krzyżu (rana miłości). Św. Albert Wielki dopatrywał się w nim źródła miłości i łączył jego kult z Eucharystią. Św. Tomasz z Akwinu w „Komentarzu do Listu św. Pawła do Filipian” (1,8) zarysował ogólnie myśl o Sercu Jezusa, przytaczając m.in. słowa Chrystusa (Mt 11,29) kładącego uczyć się od siebie cichości i pokory.

W XIV wieku lubertyn z Casale w „Arbor vitae crucifixae Jesu Christi”, akcentując wewnętrzne cierpienia Serca Jezusa, dostrzegał w nim źródło wszystkich cnót, zwłaszcza bezgranicznej miłości do Boga i miłosierdzia względem ludzi. O obecności Serca Jezusa w Eucharystii jako jeden z pierwszych uczył Mistrz Eckhart. Johannes Tauler wskazywał na ranę boku Chrystusa jako ranę miłości. Henryk Suzo dostrzegał w nim miłość i wyrażał pragnienie „wejścia” przez ranę boku do serca. Propagatorami kultu Serca Jezusa byli także: Ludolf z Saksonii, Dionizy Kartuz, J. J. Lanspergius oraz Wawrzyniec Justynian widzący w ranie boku i serca ranę miłości. Św. Bernardyn ze Sieny na podstawie J 19,34 zachęcał do poznawania niezmiernie miłości Serca Jezusa, do którego mamy otwarty dostęp.

KULT SERCA JEZUSA W CZASACH NOWOŻYTNYCH

W XVI w. L. de Blois zalecał, by w chwilach pokus i życiowych nieszczęść uciekać się do Serca Jezusa przez otwartą ranę boku Chrystusa. Pod jego wpływem św. Ludwik z Grenady głosił, iż pragnieniem Boga jest, by wszyscy ludzie przez ranę boku doszli do Serca Jezusa i tajników bóstwa Chrystusa, a św. Jan z Avili ukazywał je jako miejsce zjednoczenia z Ojcem, przepełnione miłością.

W XVII w. do propagatorów kultu Serca Jezusa należał m.in. D. Alvarez de Paz, który w dziele „De inquisitione pacis sive studio orationis” zamieścił modlitwy, ćwiczenia oraz wskazówki służące do kształtowania swego serca na wzór Serca Jezusa. L. de la Puente zachęcał do życia doskonałego według przebitego serca. L. Lallemant, ucząc o sercu duchowym, stanach duszy, wewnętrznym życiu Jezusa, a także Jego fizycznym sercu, zawierającym pełnię bóstwa, dostrzegał w nim źródło męznego znoszenia cierpień. Największym propagatorem kultu Serca Jezusa był w tym okresie Jan Eudes, autor modlitw, oficjum brewiarzowego oraz formularza Mszy, opartych na motywach przebicia boku Jezusa oraz „Pieśni nad Pieśniami”. Organizował on także bractwa Serca Jezusa i Serca Maryi. Wskazywał na symbolikę serca, rozróżniał serce cielesne, duchowe i Boże, przez które rozumiał miłość Bożą. W domach eudystów już od 1672 roku obchodzono święto Serca Jezusa.

Punktem zwrotnym w rozwoju kultu Serca Jezusa były prywatne objawienia św. Małgorzacie Marii Alacoque. Zbawiciel objawił jej swe boskie Serce przepojone miłością ku ludziom, oczekując wynagrodzenia za grzechy i zadośćuczynienia. Domagał się jednocześnie ustanowienia specjalnego święta ku czci swego Serca. Propagatorem kultu Serca Jezusa w duchu tych objawień był Klaudiusz de la Colombiere. Z objawieniami Małgorzacie Marii Alacoque wiąże się praktyka Godziny świętej, a także Godzina obecności przy Sercu Bożym (Arcybractwo Najśw. Serca Jezusa). Przejawem czci Serca Jezusa była również litania. Ożywieniu kultu Serca Jezusa służyło powołanie do istnienia Apostolstwa Modlitwy.

KULT SERCA JEZUSA W XIX I XX WIEKU

Na prośby biskupów Francji i innych krajów katolickich papież Pius IX wprowadził 1856 roku święto Serca Jezusa w Kościele powszechnym. W 1899 roku papież Leon XIII poświęcił świat Sercu Jezusa i ogłosił encyklikę *Annum sacrum*, w której przedstawił istotę, znaczenie i korzyści podjętego aktu poświęcenia. W związku z tą encykliką i dziełem Apostolstwa Modlitwy E. Crawley Boevey w 1907 r. ożywił praktykę intronizacji Serca Jezusowego w rodzinach i religijnych wspólnotach. Praktykując całkowite oddanie się Sercu Jezusa w duchu miłości i wynagrodzenia za grzechy ludzi. Leon Dehon złożył ślub zertwy. W encyklice „*Miserentissimus Redemptor*” z 1928 roku papież Pius XI zwrócił uwagę na obowiązek wynagradzania Sercu Jezusa za grzechy ludzi.

Najdonioślejszym dokumentem o kulcie Serca Jezusa jest encyklika „*Haurietis aquas*” paieża Piusa XII z 15 V 1956 roku, przedstawiająca teologiczne podstawy kultu oraz ukazująca jego ścisły związek z całą ekonomią zbawienia. W liście apostolskim „*Investigabiles divitias Christi*” papież Paweł VI przypomniał o 200. rocznicy ustanowienia święta Serca Jezusa dla Polski, wzywając do głębszej jego czci, co zgodne jest z duchem Soboru Watykańskiego II. Podobne treści zawarł Paweł VI w liście „*Diserti inrerpretes*” z 1965 roku do pięciu przełożonych generalnych zakonów męskich oraz w przemówieniu z 1966 roku do uczestników Kongregacji Generalnej Towarzystwa Jezusowego w Rzymie, podkreślając, że kult Serca Jezusa jest skuteczną pomocą w odnowie ducha i obyczajów zgodnie z soborowymi zaleceniami.

Nowy kalendarz liturgiczny, zatwierdzony 1969 r. przez Pawła VI umieścił święto Najświętszego Serca Pana Jezusa wśród *sollemnitates* (uroczystości najwyższej rangi). Na wartości duchowe kultu Serca Jezusa zwracał także uwagę papież Jan Paweł II w encyklice „*Dives in misericordia*”, w orędziu na 100. rocznicę poświęcenia ludzkości Sercu Jezusa i między innymi w wystąpieniach publicznych oraz papież Benedykt XVI, zwłaszcza w encyklice „*Deus caritas est*”.

KULT SERCA JEZUSOWEGO W POLSCE

W Polsce do rozwoju kultu Serca Jezusa przyczyniła się działalność K. Drużbickiego, który w modlitewniku „*Metacordium Car Jesu*”, wydanym w Kaliszu w 1683 roku, podkreślał, że istotą tego kultu jest fizyczne serce zjednoczone hipostatycznie z Osobą Słowa, ożywione duszą, będące symbolem miłości Bożej, ogarniającej wszystkich ludzi. Ukazywał on także potrzebę poświęcenia i wynagrodzenia Sercu Bożemu za grzechy. W roku 1706 dokonano intronizacji Serca Jezusa w warszawskim kościele pijarów. W tym samym roku ks. P. Wiązkiewicz założył bractwo Serca Jezusa, napisał podręcznik bracki i teksty rozmyślań.

Na prośbę wizytek w 1729 r. o ustanowienie w Kościele święta Serca Jezusa, Kongregacja Obrzędów odpowiedziała odmownie. Nie przyniosły także rezultatu starania królowej Marii Leszczyńskiej oraz królów Augusta III i Stanisława Leszczyńskiego. W latach 1762-64 do Stolicy Apostolskiej zwracali się w tej sprawie pojedynczo biskupi polscy, którzy w roku 1764 zebrali wszystkie argumenty za wprowadzeniem nowego święta i przedłożyli „*Memoriał biskupów polskich*”, wyjaśniający istotę kultu Serca Jezusa. W roku 1765 Kongregacja Obrzędów wyraziła zgodę na ustanowienie odrębnego oficjum i własnej Mszy dla Polski i Arcybractwa Serca Jezusa w Rzymie. W latach 1920 i 1951 biskupi polscy zebrani na Jasnej Górze poświęcili kraj Sercu Jezusa.